

УДК 338.121

Кочедикова А.Є.
аспірант

Київського національного університету будівництва і архітектури

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН**KEY ASPECTS OF IMPROVING THE COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF TRANSFORMATIONAL CHANGE****АНОТАЦІЯ**

Стаття присвячена дослідженню теоретичних, методичних і практичних питань управління інноваційним розвитком підприємств, підвищення їх конкурентоспроможності та забезпечення результативності функціонування. Зроблена спроба виявити сутність інноваційної політики підприємств в умовах мінливого середовища та постійних загроз українському державотворенню. Сформульовано основні проблеми інноваційного розвитку підприємства, запропоновано механізм підвищення інноваційної активності та забезпечення конкурентних переваг у процесі реалізації інноваційної стратегії підприємства.

Ключові слова: виробничо-економічна система, соціально-економічний розвиток, ефективність, конкурентоспроможність, інноваційний розвиток, інноваційний потенціал.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена исследованию теоретических, методических и практических вопросов управления инновационным развитием предприятий, повышения их конкурентоспособности и обеспечения результативности функционирования. Сделана попытка выявить сущность инновационной политики предприятий в условиях изменяющейся среды и постоянных угроз украинскому созданию государства. Сформулированы основные проблемы инновационного развития предприятия, предложен механизм повышения инновационной активности и обеспечения конкурентных преимуществ в процессе реализации инновационной стратегии предприятия.

Ключевые слова: производственно-экономическая система, социально-экономическое развитие, эффективность, конкурентоспособность, инновационное развитие, инновационный потенциал.

ANNOTATION

The article is devoted to theoretical, methodical and practical questions of management of innovative development of enterprises, enhance their competitiveness and ensure its effectiveness. Attempts to reveal the essence of the innovation policy of the enterprises in the conditions of changing environment and the constant threat of the Ukrainian statehood. The basic problems of innovative development of the enterprise and the mechanism of increase of innovative activity and providing competitive advantage in the process of realization of innovative strategy of the enterprise.

Keywords: production-economic system, socio-economic development, efficiency, competitiveness, innovative development, innovative potential.

Постановка проблеми. Ключовим фактором забезпечення результативності провадження функцій стратегічного управління інноваційним розвитком підприємств є досягнення їх збалансованого функціонування та усунення диспропорцій соціально-економічного розвитку останнього. Звіди вважаємо за доцільне відзначити, що невідповідність наявної системи державного управління інноваційною трансформацією виробничо-економічних відносин обумовлена нагальною потребою у підвищенні

ефективності реалізації цільових інноваційних проектів на підприємствах будівельної галузі і промислового виробництва. Тому в умовах глобалізації та інтеграції національного господарства до Європейської спільноти все більш нагальним стає питання визначення напрямів інноваційного розвитку суб'єктів господарювання та виявлення конститутивно-ключових факторів забезпечення їх результативності задля елімінування негативних впливів на економіку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомі здобутки у дослідженні цієї проблематики представлені в наукових працях О.М. Алимова, О.А. Бондар, А.І. Белової, Б.М. Данилишина, В.В. Микитенко, Л.Г. Чернюк, С.М. Шкарлета та інших вчених. Проте нині потребують подальшого дослідження питання доцільності формування дієвої організаційно-економічної моделі інноваційного розвитку виробничого підприємства шляхом активізації процесів модернізації підприємств задля підвищення його ефективності та економіки загалом.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Слід визнати, що розвиток ринкової економіки України, особливо її виробничого сектору, не призвів до очікуваного результативного зростання виробничого потенціалу. Всупереч очікуваним результатам протягом останніх років та у зв'язку з військово-економічною ситуацією в Україні спостерігається тенденція повільного зростання обсягу інвестицій, низької питомої ваги промислових галузей з високою часткою доданої вартості.

Мета статті. Підприємства в умовах глобальних перетворень та інтеграції економіки України до Європейської спільноти потребують вирішення нагальних питань щодо визначення пріоритетних напрямів розвитку і діяльності виробничо-економічних систем та виявлення конститутивно-ключових факторів забезпечення їх результативності задля елімінування негативних впливів на економіку країни.

Нині в Україні активно ведеться обговорення механізму інноваційного розвитку економіки країни, її інноваційної стратегії, що полягає в інтенсивному розвитку усіх секторів економіки, покращення якості життя населення, а також підвищення національної безпеки. Наша держава позиціонує себе з напруженою сировин-

ного вектору розвитку економіки, що ускладнює виробництво продукції з високою часткою доданої вартості. У вітчизняній економіці все ще переважають традиційні технології, техніка, організація та управління, що збереглися з часів адміністративного управління і унеможливають активізацію промислово-виробничого сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток ринкових відносин докорінно змінив підходи до виробництва товарів і надання послуг, зокрема домінуючу роль виборили знання, що поєднують поняття «інформація», «науковий потенціал», «інтелектуальний потенціал», «інноваційний потенціал» тощо.

Численні розробки вітчизняних учених залишаються незатребуваними, обсяг впроваджень інноваційних ідей у виробництво та виведення їх на ринки нині критично малий. У країнах із розвинутою ринковою економікою частка інновацій у ВВП складає близько 70–80%, а в Україні цей показник не перевищує 10% ВВП. Водночас сучасну наукову і практичну діяльність не можна уявити без таких понять, як «інновація», «інноваційний розвиток економіки», «інноваційна діяльність», де ключовим фактором національного інноваційного процесу є виробничо-господарська діяльність. Отже, основну увагу слід приділити створенню умов для забезпечення підприємства у виробництві інноваційної продукції, технологій і у здійсненні власних інноваційних проєктів.

Можемо констатувати, що саме інновації забезпечують конкурентоспроможність продукції підприємств, кардинально змінюючи їх діяльність. Нині інновації стають основою конкурентоспроможності підприємств, приводять до підвищення їх ефективності, забезпечують належну якість виробленої продукції і наданих послуг. Тому розробка ефективної організаційно-економічної моделі управління інноваційним розвитком підприємств забезпечить інтенсивність інноваційних процесів, скорочення життєвого циклу інновацій, зміну функцій і складу учасників інноваційної діяльності, покращення структури капіталу і діяльності загалом. Зміна підходів до її розробки обумовлена світовими тенденціями розвитку, що покладена в основу зниження ролі держави в управлінні галузевим інноваційним розвитком, висуненням підприємств в основні учасники цього процесу.

Вимоги Європейського Союзу і вихід вітчизняних товарів на світові ринки висувають нові вимоги до товарів, послуг, технологій з позиції їх конкурентоспроможності. Водночас залишилось невирішеним питання модернізації промислових виробничо-економічних систем і економіки загалом, що унеможливає формування інноваційної системи як складової національної інноваційної системи, що є необхідністю вбудуватися у світову інноваційну систему.

Активізацію процесів підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств можна

розглядати як розробку і використання моделі інноваційного розвитку, що підтверджується дієвістю на практиці модернізації, оновлення, реорганізації, удосконалення комунікаційної структури та щільності відносин із конкурентами. Слід наголосити на тому, що вітчизняні підприємства різних форм власності і видів діяльності функціонують в різних умовах і мають різні види стратегії та різні можливості до іновативності. Звідси визнаємо про те, що підприємства за однаковим рівнем конкурентоспроможності не можуть розподілятися рівномірно в межах народного господарства, тому виникає необхідність створення відповідного класу конкурентних виробництв, що значно підвищить їх інноваційність та конкурентоспроможність. Класом конкурентних виробництв ми визначили окремий кластер, що репрезентує ланцюг незалежних інститутів, які взаємодіють між собою в контексті забезпечення результативності функціонування і активізації інноваційних процесів виробничо-економічних систем, але водночас і вигоди, і ризики від цих процесів взаємопов'язані і взаємозалежні.

Таблиця 1

Теоретичні підходи до ознак конкурентоспроможності задля забезпечення інноваційної активності

класифікаційна приналежність	Види ресурсів	види конкурентних переваг	Природні, залучені
	Доступність		Універсальні; спеціалізовані
	Мінливість у часі		Динамічні; статичні
	Ступінь новизни		Традиційні; інноваційні
	Специфіка функціонування підприємства		Факторні; системно-універсальні; структурно-динамічні; інформаційні

Відзначимо, що за умови взаємної підтримки споріднених підприємств підвищується їх рівень конкурентоспроможності, покращується структура капіталу та рівень кваліфікації персоналу, зростає продуктивність праці, ефективність виробництва та стимулювання нововведень.

Щодо традиційних підходів до ознак конкурентоспроможності, то вони можуть переходити до конкурентів, а специфічні конкурентні переваги можуть, навпаки, формуватися в межах виробничо-економічної системи чи галузевої приналежності і мають свою специфіку функціонування, а також можуть стати основою для розробки інноваційної програми задля досягнення довгострокових конкурентних переваг.

Слід відзначити, що в умовах удосконалення управління інноваційним розвитком вітчизняних підприємств різко посилюється роль орга-

нізаційно-управлінських аспектів, ефективно забезпечення всього комплексу здійснення інновацій підприємства приводить до вирішення проблеми забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Зазначимо, що динаміка інноваційного розвитку вітчизняних підприємств знаходиться також у прямій залежності від ефективності приватно-державного партнерства, взаємодії держави, бізнесу і науки. Одними із ключових факторів розвитку економіки є комунікаційні зв'язки, які уможливають процес просування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, що здійснюються на рівні підприємств, але є недостатніми для розробки інноваційного продукту світового рівня, а невідповідність наявної системи управління інноваційній трансформації виробничо-економічних відносин унеможливає підвищення ефективності діяльності виробничо-економічних систем та національної економіки загалом.

Засвідчимо, що основою досягнення конкурентоспроможності як будівельного, так і промислового підприємства є формування конкурентних переваг та залучення до трансформаційних процесів чинників, які уможливають цілеорієнтовані зміни. Водночас чинниками конкурентоспроможності можемо назвати рушійну силу процесів досягнення, за рахунок яких можуть бути сформовані конкурентні переваги.

Конкурентною перевагою кожного підприємства можна вважати сукупність природних та інноваційних чинників конкурентоспроможності задля забезпечення результативності його функціонування. Отже, під час генерування конкурентних переваг підприємства важливе значення мають два види чинників, які використовувались, а саме природні та розвинені; завдяки тривалим вкладенням капіталу та людського потенціалу саме вони створюють основу для конкурентних переваг виробничих підприємств.

Іншою детермінантою конкурентних переваг є мінливість попиту на ринку, що визначає необхідність та характер впровадження новацій у промислово-виробничий сектор.

Наступна детермінанта генерування ознак до підвищення рівня конкурентоспроможності – це існування спорідненості підприємств та підтримуючих видів економічної діяльності, що приводить до виникнення нових високотехнологічних виробництв, трансформації технологій інноваційно-інформаційного типу.

Зараз засвідчуємо, що виробничі підприємства функціонують у різних умовах, виробляють і реалізують різні види стратегій, а також мають різну готовність до інноваційних змін. Такі підприємства використовують нетрадиційні підходи до організації виробництва, активізації процесів модернізації виробництва, що значно підвищують продуктивність праці останнього. При цьому також виокремимо структурно-динамічні, системно-універ-

сальні, когнітивно-інформаційні, матеріальні, макроекономічні, факторні конкурентні переваги. Саме універсальні та специфічні конкурентні переваги приводять до деструктивних змін у сфері формування і реалізації стратегічної діяльності промислово-виробничих підприємств.

Формування концепції домінант системно-комплексного, об'єктно-цільового, структурно-інформаційного, процесного та синергетичного підходів до розбудови конкурентного промислового виробництва інноваційно-інформаційного типу задля елімінування загроз і ризиків промислово-виробничих систем держави забезпечить їх конкурентоспроможність і стратегію розвитку. Удосконалена технологія управління промисловим підприємством має убезпечити підприємство від збиткової діяльності, підвищить ефективність та органічність функціонування, рівень розвитку виробництва, елімінування впливу деструктивних факторів у межах виробничо-економічних систем.

Виокремимо основні цілі активізації інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств, що полягають у забезпеченні адаптаційних ознак до надійності функціонування, стратегії розвитку, підвищення конкурентоспроможності і запровадження нової системи антикризового управління виробничим підприємством в умовах постійних змін і загроз державотворенню. Саме вони дадуть змогу знайти ефективного власника, здатного внести реальний капітал для модернізації виробництва інноваційно-інформаційного типу; забезпечити мотиваційний механізм діяльності підприємства; дати змогу мінімізувати витрати ресурсної бази та забезпечити результативність функціонування суб'єкта господарювання [2, с. 55].

Звідси постає нагальна потреба у формуванні вдосконаленого типу моделі організаційно-економічного розвитку підприємств, яка передбачатиме вирішення науково-методичних завдань щодо визначення її сутності, змісту та удосконалення архітектури задля досягнення цільових орієнтирів розвитку в умовах постійних загроз державотворенню.

Висновки. Модель організаційно-економічного розвитку підприємств для забезпечення конкурентоспроможності має бути розроблена на основі законів і принципів процесу відтворення інновацій, що включає інноваційну ідею, її генерування і розробку, отримання експериментального зразка, доведення його до масового виробництва, забезпечення результативності та усунення диспропорцій соціально-економічного розвитку як підприємства, так і економіки держави.

Змістом економічної діагностики інноваційної діяльності підприємства є сукупність послідовно здійснюваних дій, які утворюють процес, що складається з таких етапів:

- 1) організація та підготовка проведення економічної діагностики;

2) методичне забезпечення економічної діагностики;

3) інформаційне забезпечення економічної діагностики;

4) моделювання досліджуваного об'єкта;

5) діагностичне обстеження;

6) верифікація результатів діагностики;

7) розробка рекомендацій щодо використання результатів економічної діагностики;

8) оформлення результатів діагностики.

Під час віднесення підприємств до інноваційного типу рекомендовано вважати процедуру оцінки рівня їх інноваційної активності та співвідношення характеристик їх інноваційної активності пороговим значенням. Віднесення суб'єктів господарювання до інноваційного типу здійснюється шляхом оцінки рівня їх інноваційної активності і співвіднесення їх характеристик із встановленими критеріями і показниками, що характеризують рівень інноваційної активності вищенаведених.

Отже, основними показниками, що характеризують рівень інноваційної активності, визначимо:

– частку витрат на науково-дослідні і дослідно-конструкторські розробки в загальному обсязі витрат суб'єкта господарювання;

– ефективність витрат на НДДКР;

– частку інноваційної продукції в обсязі продукції, виробленої суб'єктом господарювання;

– частку науково-технічного персоналу в структурі суб'єкта господарювання;

– співвідношення придбаних та проданих технологій;

– коефіцієнт комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності.

Виокремимо основні критерії, що характеризують рівень інноваційної активності суб'єкта господарювання:

1) відповідність сфери діяльності суб'єкта господарювання хоча б одному з пріоритетних напрямів інноваційного розвитку, включеному в перелік пріоритетних напрямів інноваційного розвитку економіки країни;

2) переважання в суб'єкта господарювання технологічних інновацій (продуктових чи процесних) щодо обсягу організаційних та маркетингових інновацій;

3) суб'єкт господарювання, що здійснює розробку і реалізацію продукції з часткою інноваційної продукції у загальному обсязі реалізації не менш як 50 відсотків.

Для інноваторів-суб'єктів господарювання і для самих інновацій є значні ризики, здатні загальмувати застосування методів та технологій або навіть зовсім дискредитувати їх.

Спеціалісти будівельних та консалтингових компаній вважають, що будівельній галузі ще довго доведеться чекати власних інноваційних технологій. Щоб інноваційні методи поширювалися, потрібно створювати комплексні рішення – союзи девелоперів з будівельниками та виробниками будівельних матеріалів. Це створить ефект масштабу і дасть змогу налагодити конвеєрне виробництво, щоб впроваджувати інновації відразу з прицілом на якість, енергозбереження та екологічність.

Підвищення інноваційного розвитку забезпечить зацікавлені галузі висококваліфікованими спеціалістами, здатними впроваджувати інноваційні технології.

Зараз відзначимо, що врахування зарубіжного досвіду під час розробки будівельних норм і стандартів забезпечить галузі стабільний розвиток і перспективу розвитку.

З метою забезпечення конкурентоздатності будівельної галузі необхідно розробити стратегію інноваційного розвитку останньої як основної частини єдиної стратегії галузевого розвитку, яка визначатиме державну політику у сфері будівництва, визначатиме першочергові завдання та пріоритети технічного регулювання, ціноутворення, а також здійснюватиме підтримку наукових досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Белова А.І. Чинники генерування ознак конкурентоспроможності промисловості в регіонах та забезпечення результативності функціонування / А.І. Белова, С.О. Алимов // Економіка. Управління. Інновації : електронне наукове фахове видання. – 2014. – № 3 (13). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2014_3_23.pdf.
2. Белова А.І. Система стратегічного управління реструктуризацією підприємств: цілі, проблеми та перспективи : [монографія] / А.І. Белова. – К. : КНУБА МОН України, Вид-во Вишемирський В.С., 2014. – 294 с.
3. Бондар О.А. Методологічна платформа поняття «економічна система» в контексті забезпечення результативності функціонування підприємств / О.А. Бондар // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 10. – С. 67–69.
4. Кузьменко Л.М. Региональные кластеры и конкурентоспособность региона / Л.М. Кузьменко / Регион в условиях роста открытости национальной экономики : [монографія] / [Н.Г. Чумаченко, Л.Г. Червова, Л.М. Кузьменко, Р.В. Кузьменко и др.]. – Донецк : Изд-во Института экономики промышленности НАН Украины, 2010. – С. 101–115.
5. Шнипко О.С. Економічна безпека ієрархічних багаторівневих систем: регіональний аспект : [монографія] / О.С. Шнипко. – К. : Генеза, 2006. – 288 с.